

Jan Mareš - Luboš Vodohradský

HODNOTOVÁ ORIENTACE VŠ STUDENTŮ OBORU PEDAGOGIKA

POPIS VÝZKUMU

Výzkum se zaměřil na zjištění hodnotové orientace studentů 1. a 4. ročníku pedagogických oborů FF MU v Brně a studenty učitelské způsobilosti. K tomuto zjištění nám posloužil dotazník, který byl orientován na hodnotovou orientaci a byl sestaven na základě metod Allporta, Vernona, Lindzeye (1960) a hlavně Čermákové (1988), jejíž výsledky z období před rokem 1989 jsme porovnali s našimi.

CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU

Výzkum proběhl na Filozofické fakultě MU ve dnech 18. - 28. 4. 1995 u 59 respondentů. Získaná data byla rozdělena do tří skupin.

První skupinu tvoří údaje získané od studentů prvního ročníku oboru pedagogika. Respondenty bylo 25 studentek a 1 student ve věkovém rozpětí 18 až 23 let. Ve čtrnácti případech se jedná o studenty jednooborového studia, dvanáct studuje pedagogiku v kombinaci s jiným oborem.

Skupina označená číslem dvě zahrnuje studenty čtvrtého a pátého ročníku oboru pedagogika. Tvoří ji 14 studentek a 6 studentů ve věku 21 až 37 let. Devět z nich studuje pedagogiku jako samostatný obor, zbytek v kombinaci s jinými obory.

Skupinu číslo tři, která sloužila jako kontrolní, tvoří 13 studentek a 1 student studia učitelské způsobilosti ve věku 21 až 31 let. Šest jich studuje pouze jeden obor, ostatní kombinaci dvou oborů, a to ve třetím až pátém ročníku.

CHARAKTERISTIKA POUŽITÉ METODY

Pro sběr dat byl použit dotazník o 41 položkách. Respondenti pomocí čtyřbodové škály vyjadřovali svoji míru souhlasu s předkládanými výroky. Dotazník má dvě formy (A a B), které se liší pořadím otázek (B forma má opačné pořadí). Toto řešení bylo zvoleno proto, aby se vyloučil případný vliv pořadí otázek na celkové výsledky. V průběhu zadávání dotazníků se ukázala další výhoda - ve většině případů nedocházelo ke skupinovému konzultování odpovědí.

Položky byly vybírány na základě metod vypracovaných Čermákovou a kol. (1988), přičemž položky, které obsahově zastaraly, byly nahrazeny položkami z dotazníku Allporta, Vernona a Lindzeye (1960) vypracovaného na základě Sprangerovy typologie, příp. přeformulovány tak, aby umožnily diferencovat předpokládané rozdíly v preferenci hodnot mezi skupinami respondentů projeve-

ných v jejich postojích a vyjádřených pomocí škály.

STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ DAT

Pro zpracování údajů byl použita databáze FoxBASE+ v. 4. 0 a pro statistické výpočty program SPSS/PC+ v. 5. 0. Porovnání jednotlivých skupin jsme provedli pomocí t-testu, které ukazují statisticky významné rozdíly porovnávaných skupin) a faktorové analýzy (viz. tab. 4).

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Porovnáním skupin dat studentů prvního s daty studentů čtvrtého a pátého ročníku T-testem jsme dospěli k následujícím závěrům: studenti posledních dvou ročníků nepovažují za tak důležité věnovat svůj čas koníčkům, svoji případnou pomoc neorientují výhradně na své nejbližší, ve hmotné sféře se nechtějí spokojit s částkou, která stačí k normálnímu životu, více si uvědomují hodnotu zdraví, jsou raději nedůvěřivější, než by se v lidech zklamali ; jejich profesionální sebevědomí je vyšší - preferují samostatnou a odpovědnou práci.

Porovnání studentů prvního ročníku se studenty kontrolní skupiny přineslo neméně zajímavé informace. Studenti prvního ročníku hodnotí výše, než jejich kolegové (studenti učitelské způsobilosti) všestranný rozhled, uvědomují si význam výchovy vlastních dětí, ale i význam svých zájmů, je pro ně důležité věnovat svůj čas aktivnímu získávání informací, raději aktivně pracují s lidmi pro oboustranný užitek, rádi také pracují s dětmi, usilování o co nejvyšší stupeň vzdělání nehodnotí negativně, stejně jako snahu věnovat svůj volný čas raději činnostem souvisejícím se zvyšováním své životní úrovně, získat užitečné přátele je příliš neláká, stejně jako hodnota peněz.

Srovnáním dat studentů čtvrtého a pátého ročníku s kontrolní skupinou se ukázalo, že studenti pedagogiky raději pracují s lidmi pro oboustranný užitek, méně negativně hodnotí snahu získat užitečné přátele, o něco výše hodnotí význam materiálního zázemí pro své děti, i když peníze nepovažují za podstatné, rovněž o něco méně negativně hodnotí peníze jako prostředek k získání pěkných věcí a obdivu ostatních a jsou raději nedůvěřivější, než by se v lidech zklamali.

Je třeba připomenout, že uvedené závěry se opírají o zhruba jednobodový rozdíl na čtyřstupňové hodnotící škále, a tedy spíše než propastné rozdíly ukazují rozdíl preferencí uvažovaných hodnot.

Obecně se dá říci, že studenti na počátku studia mají chuť se vzdělávat, rádi pracují s lidmi, s dětmi, ale chybí jim profesionální sebevědomí. Jsou orientováni více na své rodinné zázemí, svůj volný čas věnují raději koníčkům, nevnímají vlastní zdraví jako důležitou hodnotu.

Studenti na konci studia rádi pracují s lidmi, ale ve vztahu k nim jsou opatrnější. Mají své profesionální sebevědomí, vědí o hodnotě své práce (včetně fi-

nančního ohodnocení), cení si samostatné a odpovědné práce. Uvědomují si význam rodiny a více si váží vlastního zdraví.

Zdá se, že během studia a během sociálního dozrávání osobnosti dochází k posunu v preferovaných hodnotách. Všechny zkoumané skupiny výrazně preferují humanitně orientované hodnoty.

ANALÝZA POUŽITÉ METODY

Samostatnou částí výzkumu bylo studium použité metody. Dotazník, který jsme použili vycházel sice z citovaných pramenů, ale znění položek bylo modifikováno pro účely našeho výzkumu. Proto jsme se pokusili odhalit jeho latentní strukturu pomocí faktorové analýzy.

Zvolili jsme standardní faktorovou analýzu s rotací metodou VARIMAX. Pro praktické použití se zdají nevhodnější faktory 1. -7. Jejich přehled je uveden níže v tabulce.

Za zmínku stojí, že převážná většina položek, které rozlišují mezi zkoumanými skupinami osob, se objevuje v prvních sedmi faktorech. Protože zmíněných 7 faktorů vysvětluje 54 % rozptylu naměřených dat, mohli bychom původní dotazník zredukovat z 41 na 32 položek. č. název faktoru počet položek konkrétní položky:

pozitivní orientace 8 2, 4, 12, 13, 14, na druhé lidi 15, 20, 25,

orientace na sebe 4 21, 22, 33, 36 sama,

konzumní orientace 7 16, 19, 26, 27, 28, 29, 30,

orientace na kulturní 4 11, 31, 35, 40 hodnoty,

orientace na 2 1, 41 přátelství,

orientace na osobní 3 8, 10, 17 rozvoj,

orientace na samo- 4 5, 9, 37, 38 statnou a zajímavou činnost.

DISKUSE

Pořadí prvních pěti nejpreferovanějších položek je podobné preferovaným položkám ve výzkumu Čermákové (1988) jen zčásti. Týká se vlastně jen položek 2. a 41., přičemž v prvních (podle míry celkové preference) je nejmenší rozdíl mezi námi zjištěným pořadím a jejími údaji 6 míst, tedy jinak řečeno většina hodnot tehdy preferovaných studenty není preferována studenty našeho vzorku. Námi zjištěné pořadí položek podle míry preference (v závorce uvedené číslo představuje číslo položky v dotazníku A-forma):

(2.) Chci žít ve spokojené rodině a vychovávat v klidu své děti. (u Čermákové, 1988 4. místo)

(41.) Oceňuji především takového partnera, který je mi oporou. (u Čermákové, 1988 2. místo)

(12.) Záleží mi na tom, abych dobře pracoval a byl užitečný pro druhé.

(13.) Stojím o to, abych našel partnera, který má smysl pro rodinu.

(7.) Považuji za důležité mít co nejvšestrannější vědomosti, získat dostatečný přehled.

A nebude zcela bez zajímavosti uvést pořadí položek na posledních pěti místech.

(37.) Raději pracuji s dospělými, neboť se s nimi lze dobře domluvit.

(33.) V dnešní době by si měl své problémy řešit každý sám.

(26.) Snažím se získat přátele, kteří jsou pro mne nějak užiteční.

(27.) Je nutné dát svým dětem co nejvíce po materiální stránce, usnadnit jim vstup do života.

(28.) Rád bych měl tolik peněz, abych se mohl obklopit skutečně hodnotnými věcmi, které by mohli ostatní obdivovat.

Zde pořadí odpovídá v porovnání s výzkumem Čermákové více, poslední tři položky se na konec zařadily i v jejím výzkumu. Celkově lze konstatovat, že hodnota rodiny má v obou výzkumech velmi vysokou hodnotu, rozdílně je však vnímána hodnota práce a vzdělání, jejíž význam je u dnešních vysokoškoláků zřetelně vyšší.

Dalším výrazným závěrem našeho výzkumu je skutečnost, že teoreticky uvažované systémy hodnot a jejich hierarchie mají limitovanou platnost, což se mj. ukázalo ve faktorové analýze metody a porovnáním výsledků s teoretickými modely. Zdá se však, že existují určité většinově preferované hodnoty, přičemž míra preferencí je u různých studentů různá a také že tato míra preference je částečně podmíněna věkem studenta a jeho odborným růstem.

LITERATURA

ALLPORT, G. W., VERNON, P. E., LINDZEY, G.: Study of values. Boston, Houghton Mifflin Company 1960.

BALCAR, K.: Úvod do studia psychologie osobnosti. Chrudim, Mach 1991.

BLOOM, B. S., HASTINGS, J. T., MADDAUS, G. F.: Handbook of Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York, McGraw-Hill 1971.

ČERMAKOVÁ, Z.: Hodnoty vysokoškolských studentů. Praha, Univerzita Karlova 1988.

GONDOVÁ, M.: Profesionálně-etická zločka v přípravě budoucích učitelův. Pedagogická orientace, č. 11, 1994, s. 60-62.

GRÁC, J.: Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže. Bratislava, SPN 1979.

HRADECKÁ, M., VALOVÁ, G.: K preferenci hodnot posluchačů pedagogické fakulty. Brno, PFUJEP 1974.

JANOUSEK, J. A KOL.: Sociální psychologie. Praha, SPN 1988.

KERLINGER, F. N.: Základy výzkumu chování. Praha, Academia 1972.

KUCEROVÁ, S.: Výchova hodnotami a k hodnotám. Pedagogická orientace, č. 1, 1991, s. 80-84.

KUCEROVÁ, S.: Cíle a hodnoty ve výchově. Pedagogická orientace, č. 3, 1992, s. 4-7.

- NAKONEČNÝ, M.: Obecná psychologie - část II. Praha, Karolinum 1992.
- NAKONEČNÝ, M.: Základy psychologie osobnosti. Praha, Management Press 1993.
- PRUNNER, P.: K utváření hodnotové orientace budoucích učitelů. Plzeň, skripta 1990.
- ŠTECH, S.: Hodnoty, výchova a vzdělávání v období změn. Pedagogika, č. 1, 1992. S. 142-144.
- VELEHRADSKÝ, A. A KOL.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka. Praha, Svoboda 1978.
- VYŠOHLÍD, J. A KOL.: Další vzdělávání zdravotnických pracovníků. Praha, ILF 1978.

Pracoviště autorů:

Jan Mareš, Luboš Vodohradský, studenti Ústavu pedagogických věd FF MU.